

Aprendre junts, créixer en família

Característiques de l'avaluació

Aprender
junts, créixer
en família
Característiques
de l'avaluació

Obra Social "la Caixa"

Per tal d'evitar la repetició excessiva de formes dobles en el text (nens i nenes, fills i filles, pares i mares, etc.) i agilitzar-ne la lectura, s'ha optat pel masculí morfològic (gènere no marcat), que té valor genèric en les llengües romàniques. Aquest ús normatiu és recomanable, dins el marc d'un llenguatge no sexista, en els casos de contínua repetició dels mateixos termes.

EDICIÓ:

Fundació Bancària "la Caixa"

AUTORS:

Universitat de Barcelona

Pere Amorós

Núria Fuentes

Ainoa Mateos

Crescència Pastor

Universitat de La Laguna

M.ª José Rodrigo

Sonia Byrne

Universitat de Lleida

M. Àngels Balsells

Universitat de Las Palmas de Gran Canaria

Juan Carlos Martín

Mónica Guerra

DIRECCIÓ DEL PROJECTE

Pere Amorós (Universitat de Barcelona)

DISSENY GRÀFIC:

Cèl·lula Acció Creativa, SL

IL·LUSTRACIONS:

Imma Itxart

COORDINACIÓ DE PRODUCCIÓ:

Edicions 62, S.A.

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA:

Isidro Sánchez

TRADUCCIÓ:

Esther Barnet i Joaquim Obrador

© de l'edició, Fundació Bancària "la Caixa"

3a Edició, 2016

Pl. Weyler, 3 – 07001 Palma

D.L.: B 13385-2016

Índex

Introducció 5

Característiques
de l'avaluació 7

Disseny de l'avaluació 8

Anàlisi de resultats 10

Dues versions del procés d'avaluació 11

Bibliografia 14

Introducció

En els últims anys s'han dut a terme diverses experiències d'educació parental a Espanya. Tanmateix, són pocs els casos en què s'ha disposat d'una avaluació suficient i contrastada de la seva idoneïtat, més enllà de les mateixes impressions dels tècnics i dels participants. Davant d'aquesta mancança, cal posar en valor el desenvolupament de programes grupals d'educació parental basats en evidències (Rodrigo, Máiquez i Martín, 2010a). Seguint la definició de Davies (2004) «el moviment basat en evidències propugna la importància de prendre decisions i programar accions ben fonamentades posant a disposició dels polítics i els professionals la millor evidència disponible des de la recerca». En aquest sentit, és important aportar evidències sobre aquells programes que hagin demostrat tenir més valor i utilitat d'acord amb la finalitat a la qual va ser destinats.

En aquest nou marc, la implementació i avaluació de programes d'educació parental s'ha d'entendre com un element de qualitat dels serveis adreçats a les famílies. Entenem per avaluació d'un programa «la investigació dels seus efectes, resultats i l'assoliment dels seus objectius per prendre decisions posteriorment sobre aquest» (Fernández-Ballesteros, 2001).

L'avaluació de programes comprèn, com a mínim, dues facetes avaluatives: l'eficàcia i l'eficiència. Quan s'avalua l'eficàcia d'un programa s'analitza si aquest ha produït els canvis esperats en els destinataris triats en relació amb els objectius, la metodologia i els contin-

guts proposats. Entesa en aquests termes, l'avaluació permet conèixer el valor o el mèrit del programa segons els seus propis criteris interns d'idoneïtat, definits a partir dels indicadors de canvi proposats.

Per la seva banda, quan s'avalua l'eficiència d'un programa l'objectiu és esbrinar si podem generalitzar els resultats del programa i optimitzar alguns dels seus paràmetres estructurals per millorar la seva aplicabilitat en futures ocasions (Anguera i Chacón, 2008). D'aquesta manera, es pot fer una anàlisi dels recursos humans i materials utilitzats (per exemple la qualificació dels tècnics, la composició dels grups de pares que se n'han beneficiat, el nombre de sessions celebrades, el mode d'implementació del programa, els llocs on es duïen a terme les sessions, etc.). A partir d'aquesta avaluació es pot conèixer la utilitat social del programa en funció dels recursos humans i materials que s'hi han invertit. A més, es pot millorar el disseny del programa perquè s'adapti millor a la xarxa de recursos de suport a les famílies a fi que arribi a ser un recurs més d'aquesta xarxa.

Característiques de l'avaluació

Tenint en compte tot el que s'ha dit abans, s'ha optat per dissenyar una avaluació que consideri tant aspectes de l'eficàcia del programa com de la seva eficiència, ja que es tracta d'un programa amb implementació a escala comunitària (figura 1).

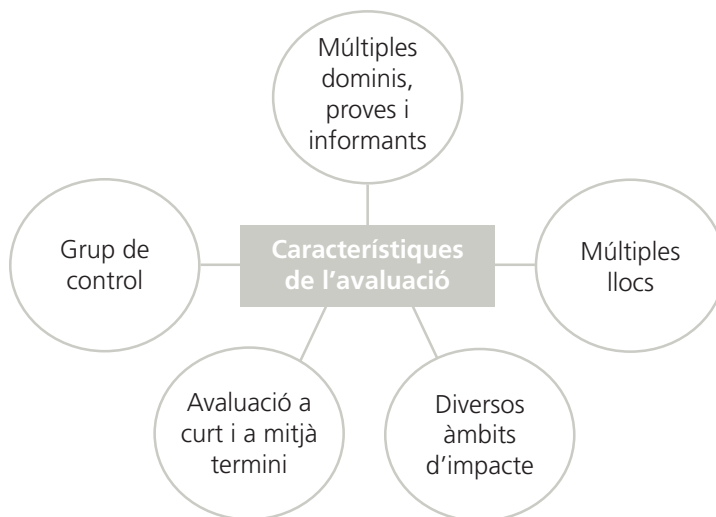

Figura 1. Característiques de l'avaluació del programa

En particular, l'avaluació del programa presenta les característiques següents:

- Es fa en **múltiples llocs** simultàniament, per la qual cosa es tracta d'un programa de prevenció i promoció en l'àmbit comunitari.
- Se centra en **múltiples dimensions** psicosocials d'anàlisi, cosa que no sols implica prendre mesures de satisfacció dels participants del programa, sinó també avaluar canvis de coneixements, actituds i comportaments, assegurar-se que s'ha fet la transferència del que s'ha après a la vida quotidiana, i detectar els canvis en els professionals i en el servei.
- Es basa en **múltiples proves** amb diferents modalitats de resposta i compta amb **múltiples informants** (la mateixa entitat, dinamitzadors, pares i mares i nens/es), cosa que és una garantia de qualitat i objectivitat.
- S'adreça a **comprovar els efectes** del programa en l'àmbit familiar però també en l'àmbit professional i del servei, cosa que és molt innovadora.
- Es duu a terme una **avaluació a curt termini** durant el procés i en acabar el programa, així com una **avaluació a mitjà termini** al cap de quatre mesos de la seva finalització.

Disseny de l'avaluació

Tot disseny d'avaluació ha de contestar les preguntes: A qui va adreçat el programa? Quin tipus de canvis promou? Quan es fan els mesuraments? Com es fan? A continuació detallarem cada un d'aquests aspectes.

A qui va adreçat el programa?

El grup el constitueixen aquelles famílies usuàries de les entitats col·laboradores en el programa CaixaProinfància que tenen fills i filles d'entre 6 i 12 anys, totes dues edats incloses. Es pot tractar de famílies que presenten un continu de necessitats de signe molt variat però molt especialment aquelles relacionades amb la recerca de suport psicoeducatiu per millorar el funcionament de la família, en particular, les relacions educatives entre pares i fills.

Quin tipus de canvis promou?

Tot programa persegueix aconseguir determinats canvis en les persones que hi participen, ja siguin les mateixes famílies o les persones dinamitzadores. Aquest programa segueix un model ecològic de l'exercici de la parentalitat positiva segons el qual la tasca de ser pares i mares no s'exerceix en un buit, sinó dins d'un espai ecològic la qualitat del qual depèn de tres tipus de factors: a) el context psicosocial on viu la família, b) les capacitats dels pares i les mares per exercir la parentalitat positiva i c) les necessitats evolutivoeducatives dels menors.

Pel que fa al **context psicosocial** és important captar aquelles condicions de l'entorn familiar que poden resultar tòxiques o de risc per a les famílies o que, al contrari, poden ser beneficioses o protectores per al seu bon funcionament (Garbarino, 1997; Garbarino i Gantzel, 2000). Els factors de risc són aquelles condicions biològiques, psicològiques o socials que augmenten la probabilitat que aparegui una determinada conducta, situació o problema que compromet, en un grau major o menor, l'ajust personal i social de les persones. Els factors de protecció són aquelles influències que modifiquen la resposta d'una persona davant d'algun risc en una direcció més positiva que no caldria esperar. Els factors de risc impliquen la presència d'estressors que compliquen la tasca de ser pares, mentre que, al contrari, la presència de factors de protecció permet dotar la família de recursos i capacitats per fer front a aquests estressors.

Per tot això, en el disseny d'avaluació s'han previst instruments per avaluar la qualitat del context familiar i s'ha rebut informació, sobretot, de la mateixa entitat i els dinamitzadors, en el supòsit que aquestes condicions en què s'exerceix la parentalitat poden influir en el resultat del programa. També es tenen en compte les característiques del grup en el qual participen les famílies, per la seva influència especial sobre els resultats obtinguts. De la mateixa manera, dins del context també es tenen en compte les caracte-

rístiques de la persona dinamitzadora, ja que aquesta també pot tenir una influència clau en el resultat del programa.

Respecte a les **capacitats i les habilitats parentals i les necessitats evolutives/educatives dels menors** es valora el nivell de coneixements i aptituds (pre-test i post-test) davant dels diferents aspectes que configuren els 6 mòduls del programa, i que modelen poderosament l'exercici de la parentalitat positiva.

En tota avaluació també cal tenir en compte les condicions en què s'ha implementat el programa i com s'ha produït el procés de canvi. D'aquesta manera podem conèixer quines condicions del programa són les òptimes i com s'ha dut a terme el procés de canvi tant en les famílies com en els dinamitzadors, ja que tots ells han participat en el programa i hi han desenvolupat experiències d'aprenentatge. Per això s'han elaborat fitxes i es formaran grups de discussió.

Quan es fan els mesuraments?

El disseny del programa preveu quatre moments per a la realització dels mesuraments: a l'inici del programa, durant aquest, en acabar i, una vegada acabat, el seguiment posterior. La fase inicial correspon al començament del programa, ja sigui abans del principi de les sessions o a la sessió 0. La fase del procés s'entén cap a la meitat del programa, és a dir en acabar el Mòdul 3 (sessió 6). La fase final correspon a la finalització del Mòdul 6 (sessió 12), que és on es produeix el final de les sessions continuades setmana a setmana. Finalment, la fase de seguiment, després dels quatre mesos d'haver acabat el programa, es produeix en el Mòdul 7 (sessió 14).

Com es fan els mesuraments?

El disseny del programa combina la metodologia quantitativa i la qualitativa en considerar que totes dues són complementàries i ajuden a mesurar amb més precisió el procés de canvi que es produeix amb el programa. Per això, es compta amb fitxes d'elaboració pròpia per a la identificació de les característiques de les famílies, els grups i els mediadors, o altres aspectes de la implementació del programa, qüestionaris basats en l'autoinforme i en escales tipus Likert, i, finalment, es fa servir la tècnica dels grups de discussió per aprofundir en alguns aspectes de la implementació del programa, amb la qual cosa es triangula el punt de vista de les famílies, de les persones dinamitzadores i de les entitats.

Anàlisi de resultats

L'anàlisi de resultats ens permet conèixer una sèrie d'efectes del programa lligats tant a la seva eficàcia com a la seva eficiència. Per a l'anàlisi de l'eficàcia disposem de l'avaluació de l'impacte del programa en les famílies i la valoració del procés d'implementació. A continuació es descriuen de manera breu cada un dels estudis.

a) Estudi 1: Impacte del programa en les famílies. L'objectiu és conèixer els canvis esdevinguts en les dimensions familiars, tant dels pares i les mares com dels fills i les filles, mitjançant l'anàlisi dels guanys (tant els anteriors com els posteriors) que aconsegueix el grup que realitza el programa, i el contrast d'una part dels que van passar el programa amb el grup control pre/post. De la mateixa manera, es pot analitzar l'impacte final del programa sobre el canvi produït en les famílies segons l'opinió o l'avaluació del professional. A les anàlisis anteriors es disposa de les característiques sociodemogràfiques dels participants i dels grups, amb la qual cosa es pot analitzar el perfil d'aquells participants que es beneficien més del programa i el d'aquells que se'n beneficien menys.

b) Estudi 2: Valoració del procés d'implementació. L'objectiu és conèixer l'eficiència del programa i contribuir al seu desenvolupament i la seva millora, per mitjà de l'anàlisi de la qualitat de la implementació, el grau d'assistència dels participants, la preparació dels mediadors, les diferències de zona, la col·laboració entre agents socials i el grau de satisfacció amb aquest, entre altres aspectes. Tota aquesta informació, a més, permet comprovar si algun d'aquests aspectes està moderant els efectes del programa en els participants, ja siguin famílies o persones dinamitzadores, de manera que en futures edicions del programa es puguin millorar aquests aspectes.

Dues versions del procés d'avaluació

En la primera fase, la **fase pilot** del programa, el procés d'avaluació va ser fet conjuntament per professionals i pel professorat universitari, atès que calia fer una anàlisi en profunditat sobre l'eficàcia i l'eficiència del programa. Una vegada confirmada la idoneïtat de l'estructura, l'adequació dels continguts del programa i la seva utilitat en el treball amb les famílies, es va passar a una segona fase d'avaluació. En aquesta **segona fase d'implementació** s'ha optat per una avaluació reduïda, fàcilment assumible pels mateixos professionals de les entitats.

A continuació es presenta l'esquema de l'avaluació feta en la fase pilot (2011-2012) (quadre 1) com també l'esquema de l'avaluació (quadre 2) que serà assumida en aquesta segona etapa d'implementació del programa (2012-2013).

En el curs 2011-2012 es va dur a terme un procés d'avaluació i validació del programa. El total de participants va ser de 1.834 persones, de les quals 1.270 van fer el programa (609 pares i mares, i 661 fills i filles) i 564 van formar part del grup col·laborador (grup control format per 296 pares i mares i 268 fills i filles). Dels resultats de l'avaluació (vegeu l'informe d'avaluació complet a Amorós, Rodrigo i altres 2012) es dedueix la utilitat i l'eficàcia del programa i es constata que l'experiència va ser molt gratificant i profitosa per a tothom.

12 Aprendre junts, créixer en família **Característiques de l'avaluació**

Quadre 1. Esquema de l'avaluació realitzada en el procés de pilotatge i implementació (2011-2012)

MOMENTS	CONTINGUTS Quines dimensions i paràmetres avaluem?	COM? Instruments i estratègies de recollida d'informació	QUAN? En quin moment avaluem?	QUI? A qui preguntem?
INICIAL	COMPETÈNCIES PROFESSIONALS	1.A Fitxa identificativa dels dinamitzadors, valoració del curs de formació i competències professionals	Durant el curs de formació	Dinamitzadors
	CONTEXT FAMILIAR I SOCIAL	2.A Fitxa identificativa de les famílies 3.A Fitxa del grup	Contacte previ al curs	Entitat/ dinamitzadors (GP/GC)
	COMPETÈNCIES FAMILIARS	4.A. Escala de pautes educatives familiars	Contacte previ al curs	Pares-mares/fills-filles (GP/GC)
		5.A. Escala de percepció del rol familiar		Pares/mares (GP/GC)
	6.A. Escala de pautes de lleure i satisfacció familiar	Sessió 0	Pares/mares (GP/GC)	
PROCÉS	DE PROCÉS	1.B. Valoració del procés d'implementació	Fi mòdul 3 (sessió 6)	Entitat/ dinamitzadors
		2.B. Valoració del canvi en les famílies (un altre servei)		Entitat/ dinamitzadors
		3.B. Grups de discussió		Dinamitzadors/ famílies (GP)
FINAL	SATISFACCIÓ AMB EL PROGRAMA	1.C. Escala de satisfacció amb el programa (1 i 2)	Fi mòdul 6 (sessió 12)	Famílies (GP)
	COMPETÈNCIES PROFESSIONALS	2.C. Fitxa de competències professionals		Dinamitzadors
		3.C. Valoració del canvi en les famílies		Entitat/ dinamitzadors (GP)
		4.C. Valoració del canvi en les famílies (un altre servei)		Entitat/ dinamitzadors (GP)
SEGUIMENT	COMPETÈNCIES FAMILIARS	4.D. Escala de pautes educatives familiars (1, 2, 3 i 4)	Final del mòdul de reforç (sessió 14)	Pares/mares (GP/GC)
		5.D. Escala de percepció del rol familiar		Famílies (GP/GC)
		6.D. Escala de pautes de lleure i satisfacció familiar		Pares/mares (GP/GC)
	DESENVOLUPAMENT PROFESSIONAL	7.D. Fitxa canvis en el desenvolupament professional		Final del programa

Quadre 2. Esquema de l'avaluació proposada per a la segona etapa d'implementació (2012-2013)

MOMENTS	CONTINGUTS Quines dimensions i paràmetres avaluem?	COM? Instruments i estratègies de recollida d'informació	QUAN? En quin moment avaluem?	QUI? A qui preguntem?
INICIAL	CONTEXT FAMILIAR I SOCIAL I COMPETÈNCIES FAMILIARS I OBJECTIUS PROGRAMA	1.A Fitxa d'avaluació inicial	Contacte previ al curs	Entitat/ dinamitzadors Famílies
PROCÉS	DE PROCÉS	1.B. Valoració del procés d'implementació	Fi Mòdul 3 (sessió 6)	Entitat/ dinamitzadors
		Grups de discussió		Professorat universitari/entitats famílies i professionals
FINAL	SATISFACCIÓ AMB EL PROGRAMA	1.C. Escala de satisfacció amb el programa	Fi Mòdul 6 (sessió 12)	Famílies
	COMPETÈNCIES FAMILIARS I OBJECTIUS PROGRAMA	2.C. Fitxa de valoració final		Entitat/ dinamitzadors
CRISTAL·LITZACIÓ	COMPETÈNCIES FAMILIARS	Preguntes Mòdul 7. Recordant el que s'ha après	Final del mòdul de reforç (sessions 13 i 14)	Pares/mares

Bibliografia

ANGUERA, M. T. i Chacón, S. (2008). "Aproximación conceptual en evaluación de programas", a M. T. Anguera, S. Chacón i A. Blanco (eds.), *Evaluación de programas sociales y sanitarios*. Madrid: Síntesis.

DAVIES, P. T. (2004). "Changing Policy and Practice", a M. G. Dawes, P. T., Davies, A. Gray, J. Mant i K. Seers (eds.), *Evidence-Based Practice: A primer for Health Professionals*. Londres: Churchill Livingstone.

FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, R. (2001). *Evaluación de programas. Una guía práctica en ámbitos sociales, educativos y de salud*. Madrid: Síntesis.

GARBARINO, J. (1997). "Growing up in a socially toxic environment", a D. Cicchetti i S. L. Toth (Eds.), *Developmental perspectives on trauma: Theory, research and intervention* (p. 141-154). Nova York: University of Rochester Press.

GARBARINO, J. i Gantzel, B. (2000). "The human ecology of early risk", a J. P. Shonkoff i S. J. Meisels (eds.): *Handbook of early childhood intervention* (p.76-93). Nova York: Cambridge University Press.

RODRIGO, M. J., Máiquez, M.L., i Martín, J.C. (2010a). *La Educación Parental como recurso psicoeducativo para promover la parentalidad positiva*. Madrid: Federación Española de Municipios y Provincias (FEMP). (<http://www.femp.es/files/566-964-archivo/Folleto%20parentalidad%202.pdf>)

Fundació Bancària "la Caixa"